
Kerkerde dichterbij
Kerkerde PKN voor Lutheranen

prof. dr. J.P. Boendermaker

Tot zover dr. van den Heuvel. Dat wij met hem, trouwens zeker niet met hem alleen, in de werkgroep goed konden samenwerken en samen dénken over al deze dingen, zal u niet verbazen. Het waren twaalf zware, maar ook rijke jaren.

In verband met het laatste wat dr. van den Heuvel zei, wil ik ook nog eens wijzen op het inmiddels al veel gebruikte gezamenlijke *Dienstboek, een proeve*, waarin de lutherse liturgie en ook de kerkmuziek een zo volwaardige plaats hebben gevonden naast wat zich verder in de Nederlandse traditie vroeger en – heel belangrijk – recenter heeft ontwikkeld. De rijke schat aan tafelgebeden is niet alleen belangrijk voor predikanten, maar kan je ook als kerkganger inspireren bij de voorbereiding op het vieren. Daarnaast zijn er in de afdeling getijden een aantal bladzijden met gebeden voor persoonlijk gebruik. En zo'n gezamenlijk Dienstboek, waar het lutherse dienstboek vrijwel geheel in is terug te vinden, is naast ons al sinds 1973 gemeenschappelijke Liedboek, minstens zo belangrijk als, zo niet belangrijker dan de kerkorde!

Dit is dan voorlopig het einde zijn van onze pogingen om de kerkorde en de ordinanties, die wij hebben zien groeien, wat dichterbij de gewone kerkleden te brengen. Zo had ds. Bleij dat destijds al gedaan met de kerkorde, de grondleggende artikelen. Ja, wie het naadje van de kous wil weten moet natuurlijk de kerkorde zelf ter hand nemen, misschien bent u nieuwsgierig geworden, hoe het er ook verder echt staat. Zeker doen, zo moeilijk is dat nu ook weer niet en het is nu uw kerkorde.

Ik ben eigenlijk geen kerkordemens, maar ik heb er plezier in gekregen, ook om wat uitleg te geven waar dat nodig bleek. Alleen: het belangrijkste van de kerk is elders te vinden, maar dat wist u toch al? Ik hoop van harte dat wij dat samen blijven beleven, nu in een groter verband, maar niet wezenlijk anders, tenzij het wonder van de Geest ons samen echt op nieuwe paden voert, want:

*Het is niet onze zaak, o Heer,
't gaat om uw eeuwig rijk, uw eer.
Wil allen trouw terzijde staan,
die op uw wegen willen gaan.*

J.P. Boendermaker

Voorwoord

Veertig jaar duurde het voordat op 12 december 2003 het initiatief van 'De Achttien' kon worden afgerond met een verenigingsbesluit. Onze lutherse kerk heeft op dat moment ook al bijna twintig jaar SoW achter de rug. Na zo'n tijd zou men wellicht denken dat iedereen in de betrokken kerken zo langzamerhand wel zal weten wat de Protestantse Kerk in Nederland precies inhoudt. Maar zo werkt het natuurlijk niet. Niet iedereen is even geïnteresseerd in zaken van kerkorde, generale regelingen, etc. En gelukkig maar, want er ligt in de kerk nog zó veel ander werk te wachten.

Toch krijgen we allemaal in enigerlei vorm te maken met de wijze waarop de dingen in de verenigde kerk geregeld zijn. Het is daarom verheugend dat prof. Boendermaker ons in een aantal schetsen meeneemt naar het nieuwe kerkordelijke landschap. Hij houdt ons voor waar we op moeten letten, waar interessante punten liggen en waar we ons wel of niet druk over zouden moeten maken.

H. van der Meer, secretaris Synodale Commissie

In diverse gesprekken merkte ik, dat er behoefte is aan wat voorlichting over de nieuwe kerkorde. Veel kerkenraden en gemeenteleden willen graag weten wat ons nu te wachten staat zonder die hele kerkorde te moeten doorspitten. Zo ben ik met deze overzichten begonnen van de voor ons belangrijkste artikelen en ordinanties. Na adviezen van mr. Seinstra en de verwerking daarvan stuurde ik ze aan mijn mede-werkgroepleden en vervolgens werden ze ook verspreid door het synodesecretariaat in de weken vóór het verenigingsbesluit.

Om die verspreiding nu nog wat efficiënter te maken heeft dr. van der Meer het tot een brochure omgevormd die ook bij het synodesecretariaat aan te vragen is (email c.aartsen@sowkerken.nl; postbus 8399, 3503 RJ Utrecht) De tekst is vrijwel ongewijzigd gebleven en ook nu beginnen we dus met de classis. Vragen en opmerkingen zijn nog altijd welkom op mijn emailadres: j.p.boendermaker@tiscali.nl.

J.P. Boendermaker

1. Classis

Wat moeten we met de classis? Het is geen geheim, dat het fenomeen 'classis' ons lutheranen in de nieuwe structuur nog de meeste zorgen baart. Wij kijken er vreemd tegenaan, zoals, om het met Luther te zeggen "een koe tegen een pas geplaatst hek..." Logisch: wij kennen de classis niet en de classis kent ons niet. Op sommige plaatsen heeft men er toch al aardig wat ervaring mee, maar elders en zeker in de 'moeilijker' streken nog niet. Je hoort ook niet altijd zulke leuke verhalen daarover, hoewel ook dat verandert.

Wat is de classis eigenlijk? Het is een regionaal bestuursorgaan en dat is in een zo grote kerk als de PKN gewoon nodig. Ze is te vergelijken met onze synode en de synodale commissie, maar ook met onze GKV. Ze heeft de zorg voor de gemeenten en is ook bedoeld als plaats voor ontmoeting en gesprek. Officieel vaardigen gemeenten elk twee kerkenraadsliden af voor de drie vergaderingen per jaar, maar ook nu ontbreken er vaak afgevaardigden; erg groot is de vergaderdruk nu niet en straks vermoedelijk dus ook niet. Niettemin: het kan inderdaad een extra belasting zijn voor onze gemeenten waar je ook voor het eigen werk al vaak moeilijk iemand kunt vinden.

Mijn advies is: gewoon doen wat je kunt en wél naar de agenda van die vergaderingen kijken, zodat je weet wat er aan bod komt. Probeer er zeker ook aanwezig te zijn, als er niet louter bestuurlijke zaken aan de orde komen, maar als er een keer ruimte is voor echte ontmoeting en gesprek. Juist dan kun je wat laten zien van ons gedachtengoed. Hoe dan ook: in elk geval de notulen lezen en er zo nodig op reageren en af en toe verslagen opsturen van wat er in je gemeente gebeurt zodat je in het zicht blijft, ook als je er niet persoonlijk vertegenwoordigd kunt zijn.

Het bestuur van de classis. Het eigenlijke werk wordt door het bestuur (moderamen) gedaan, net als bij ons door de synodale commissie. Misschien vraagt men daarvoor wel eens een lutheraan, want dat is soms goed voor het

Een tweede accent hangt daarmee samen. In de huidige kerkelijke discussie is er een stroming die het ambt vooral als functioneel wil zien. Als ik het wat overdreven zeg: er moeten in de kerk nu eenmaal allerlei taken worden vervuld en daarom draagt de gemeente een aantal van deze taken op aan de predikanten, de ouderlingen en de diakenen. De ambtsdragers staan dan in dienst van de gemeente. Het is mede aan de lutherse inbreng te danken, dat deze opvatting niet eenzijdig het denken over de ambten is gaan bepalen. Want het ambt is meer. Er zit ook iets in van het 'gezonden zijn'. In het ambt ben je niet alleen in dienst van de gemeente, maar ook en in de eerste plaats in dienst van Christus. Het ambt is er van Christuswege.

Als derde noem ik het accent op de doop. Door de doop wordt men een volwaardig lid van de gemeente. De betekenis van de openbare belijdenis van het geloof wordt niet over het hoofd gezien, maar het is niet zo, dat je door deze geloofsbelijdenis pas echt lid wordt van de kerk. Overigens blijft het voor de gemeenten, die daar anders over denken, wel mogelijk om alleen belijdende leden te nodigen tot het avondmaal en alleen aan belijdende leden actief en passief stemrecht toe te kennen.

De aandacht voor het algemeen priesterschap van de gelovigen is op verschillende plaatsen aan te wijzen. Een fundamentele regel waarin die ter sprake komt is natuurlijk Artikel IV.2: *alle leden van de gemeente zijn geroepen en gerechtigd hun gaven aan te wenden tot vervulling van de opdracht die Christus aan de gemeente geeft*. Maar ik wil speciaal de aandacht vestigen op een bepaling die in de kerkelijke discussie geen enkele aandacht heeft gekregen. Die vindt u in ordinantie-10.1.2. Daar gaat het over het opzicht van de ambtelijke vergaderingen (zeg maar de tucht). Daar vindt u de volgende bepaling: de ambtelijke vergaderingen hebben hun eigen verantwoordelijkheid, maar die laat *onaangetast de roeping die op alle leden van de gemeente rust om naar elkaar om te zien, elkaar op te bouwen, elkaar de vergeving Gods aan te zeggen en zo nodig elkaar te vermanen en dit vermaan ter harte te nemen*. Daarin wordt de roeping van de gelovigen wel op een heel bijzondere manier verwoord.

Als laatste wijs ik op de plaats van de kerkmusicus. Die vindt u zo in de hervormde en de gereformeerde kerkorde niet terug. De inrichting van de eredienst geschiedt met inachtneming van de bijzondere verantwoordelijkheid van de kerkmusicus voor de eredienst. deze kan zelfs als kerkelijk werker in de bediening worden gesteld. Voor u niet vreemd, omdat de kerkmusicus bij u al geroepen is tot bijstand in het openbare ambt van Woord en Sacrament. Maar voor de andere partners in Samen op Weg bepaald iets nieuws.

selijk breed opgevat moet worden: het gaat ook om het *bevorderen van het algemeen maatschappelijk welzijn* (ordinantie-14.9.2). Nogal zware woorden, maar het is nodig en duidelijk: wij kijken ook naar buiten!

Ordinantie-14.10 is van groot belang voor de taken van de geestelijke verzorging in ziekenhuizen, verpleeghuizen, voor het gevangenispastoraat en de krijgsmacht. Het gaat dan, zoals het in onze kerkorde heet, ook hier om predikanten met bijzondere opdracht of pastorale werkers die in zulke arbeidsvelden ingezet worden. Op al die terreinen was natuurlijk al intensieve samenwerking, daar wil men op voort bouwen.

De laatste twee 'romeinse' artikelen zijn meer formeel, maar vooral het laatste is wel belangrijk, in artikel XVIII.3 staat nog eens nadrukkelijk, dat er ook wat lutheranen betreft nooit "*over u, zonder u*" beslist kan worden, zoals we eerder ook al vaak vastgesteld hebben.

Er zijn nog vragen genoeg, maar laat dit voorlopig voldoende zijn. U hebt zo toch enig overzicht over datgene, waar het in de nieuwe kerkorde als geheel en voor de lutheranen om gaat. En: let ook op de *overgangsbepalingen* achterin de kerkorde!

Om nu tenslotte ook eens een ander, hervormd lid van de Werkgroep Kerkorde aan het woord te laten, neem ik als besluit graag over wat in het blad van de lutherse gemeente Naarden-Bussum stond (Voorloop, juni 2003): Op 29 maart jl. heeft dr. P.van den Heuvel een referaat gehouden voor de Stichting Melancthon (op Hoekelum) over de kerkorde van de beoogde nieuwe kerk. Onderstaand is een deel van dit referaat overgenomen, waarin ingegaan wordt op de lutherse inbreng in de kerkorde. Het woord is aan dr. van den Heuvel:

Als eerste noem ik dan Artikel I.2 van de kerkorde. De tekst daarvan luidt: *Levend uit Gods genade in Jezus Christus vervult de kerk de opdracht van haar Heer om het Woord te horen en te verkondigen*. Deze bepaling is pas in een laat stadium geboren. We hadden de kerkorde vrijwel klaar en waren de teksten aan het afronden, toen een van de leden zei: "wat *moeten* we toch veel, we zijn geroepen tot dit en geroepen tot dat. Is niet het eigenlijke geheim niet wat wij doen, maar dat we leven van het Woord Gods?". Ik mag hier wel uit de school klappen en vertellen, dat het één van de lutherse leden van de werkgroep was, die dat zei. Zijn woorden maakten zoveel indruk en vonden zoveel bijval, dat iemand zei: "als we dat nu zo belangrijk vinden, waarom zetten we dat er dan niet in?" Zo is artikel I.2 geboren. Dat is een belangrijk accent: de kerk is niet wat wij ervan maken, de kerk is de plaats waar het Woord van God verkondigd en gehoord en gevierd wordt.

evenwicht (dat hebben we vroeger ook al vaak ervaren). Als het even kan zou je daarop in moeten gaan, want de normale bestuurlijke zaken worden door dat bestuur afgehandeld en dan doe je daarin mee en krijg je inzicht in wat er in andere gemeenten speelt. Maar alweer: het moet kunnen.

Dat bestuur doet namens de classis precies hetzelfde als de synodale commissie volgens de lutherse kerkorde: zorgen en waken over de goede gang van zaken in de gemeenten. Dat is dus niets nieuws of anders. Wel moet de classis volgens de nieuwe kerkorde altijd de synodale commissie betrekken bij besluiten die belangrijke veranderingen betreffen of als het om kerkelijke of geestelijke zaken gaat waarbij onze traditie in het geding is. Zo is er een waarborg en hoeft er geen vrees te zijn voor bevoogding.

Zulke adviezen hebben een aanzienlijk gewicht. Zeker in het geval er onverhoopt een conflict ontstaat, zullen de raden en colleges, die de taak hebben daarin te bemiddelen of te beslissen, een advies van de synodale commissie zwaar laten wegen. Hoe dat allemaal precies werkt behandelen we wel eens in een ander stuk. In elk geval: veiligheidskleppen genoeg!

Welke classis? Je hoort als gemeente bij een classis, maar bij welke dan? Dat is niet zo eenvoudig, vooral daar waar een lutherse gemeente een regio omspant waarin een aantal classes zitten. Inmiddels zijn de door de synodale commissie voorgestelde classisindelingen (na aanpassingen op advies van de kerkenraden) door de kleine synode overgenomen.

De ACV. Wie de kerkorde opslaat in ordinantie-4.19 ontdekt iets dat voor ons belangrijk kan zijn: de ACV, de Algemene classicale vergadering, waarin een heel stel classes in een regio samenwerkt. Daar kunnen we wat mee, zo'n ACV overziet een veel breder gebied: temeer omdat zo'n ACV meestal ook weer samenwerkt met een RDC. Dat is een Regionaal Dienstencentrum, waar je altijd kunt aankloppen om advies op allerlei gebied (denk aan beleidsplanning, maar ook, kinderkerkmateriaal, etc) en dat je dus ook een classis kan aanwijzen waar je iets mee kunt. Weet u dat er al verschillende lutheranen belangrijke functies bekleden in diverse RDC's? In Zaandam zitten ze in een luthers gebouw naast de kerk.

En nog iets: in elke ACV kan onze synode een of twee lutheranen benoemen! Alweer een taak erbij. Ja, maar het kan ook zijn, dat iemand uit de kerkenraad het juist boeiend vindt om op die manier een wat bredere kijk en invloed te krijgen en soms wordt er dan toch ineens geluisterd naar iemand met een frisse inbreng, onbelast door de culturen van de grotere tradities. En ook wij

hebben best wat te luisteren, denk eens aan jeugdwerk of bredere diaconale projecten, waarbij nu al her en der samengewerkt wordt. Er wordt nogal eens gepraat over de centralisering van de kerk, maar de RDC's laten zien, dat er eigenlijk veel meer regionaal geregeld wordt, dichterbij huis, dan vroeger.

Dat is ook een verlichting voor het zo langzamerhand veel te omvangrijke werk van de synodale commissie, verantwoordelijk van Groningen tot Zeeland en Zuid Limburg... Ook volgens de nieuwe kerkorde kun je ze overigens altijd nog om advies vragen, in heel wat gevallen moet dat zelfs (*met name bij de statusverandering van een gemeente*) en mag de classis niets doen zonder zo'n advies, maar het routinewerk loopt nu over classis en regio. Daar stuur je je stukken heen met een afschrift naar onze synodale commissie en als er niets aan de hand is, hoor je er niets meer over, zo ging dat en zo gaat dat. Contact is er vooral bij problemen, zodat je daar niet mee blijft tobben en hulp kunt krijgen, op allerlei gebied.

Aan de ene kant houd je dus onze synode als waarborg, steun en toeverlaat, aan de andere kant heb je ook mensen dichtbij die de regio kennen en geleidelijk aan leren dat er een interessante, vaak kleine gemeente op hun erf zit waar je wat kunt vinden dat je elders niet zo gauw zo aantreft. Sommige gemeenten zijn in hun ogen wel heel erg klein, en men verbaast zich erover dat ze het zo lang volhouden, maar vergeet niet: ook aan hervormde en gereformeerde zijde zijn er kleine gemeenten! Niet voor niets werd de bepaling over de kerkenraadsgrootte in kleine gemeenten (ordinantie-4.6.4) niet door ons, maar door een gereformeerde ouderling aangekaart! Daar is onze synode toen terecht met meegegaan.

Toch schuilt er wel een moeilijke problematiek in die heel kleine gemeenten, zoals in de raadpleging door een gemeente werd opgeworpen. Daar moet in de komende jaren dus duidelijk aandacht voor zijn. Zo'n gemeente heeft niet alleen financiële problemen, maar ook personele en juist daar bij kunnen de RDC's helpen, denk maar aan zaken als boekhouding, kascontrole, huurcontracten, etc.; hoe vaak werd onze financiële commissie daar al niet bij gehaald, nu kun je ook naar een RDC bellen en advies en hulp vragen als je er niet meer helemaal uitkomt. Die RDC's moeten gewaarschuwd worden, dat zij daarvoor openstaan. Het hoeft allemaal niet, maar het kan. En als het RDC of de ACV er niet met je uitkomt, dan kun je altijd nog naar de financiële commissie bellen of mailen. En als je krap komt te zitten? De synodale commissie weet wel een paar wegen, maar verwacht er niet teveel van, dat is nu ook al zo. Het LDF is en blijft er, maar denk eraan: subsidies zijn meestal eindig of incidenteel, dat is nu zo en zal ook in de toekomst niet anders zijn.

antwoordelijk voor de opleiding en nascholing van onze predikanten en voor enige kennis van het lutheranisme bij andere predikanten. Dit alles altijd in samenwerking met een universiteit en het opleidingsinstituut Hydepark. De financiering van deze opleidingen komt in principe voor rekening van de Nederlandse Staat (sinds 1876, Wet op het Hoger Onderwijs), maar zonder steun vanuit de kerk en andere fondsen gaat het niet. Er is altijd al samengewerkt door de opleidingen en dat kan met de nieuwe kerkorde alleen maar makkelijker geregeld worden.

Temeer omdat ook het wetenschappelijk onderzoek ruimte moet krijgen, zonder welke een academische opleiding niet kan en dat ook door de staat stevig gevisiteerd wordt, omdat onze hoogleraren het gewone promotierecht hebben. Zo is er o.a. een nieuw handboek voor de Nederlandse Lutherse kerkgeschiedenis in voorbereiding en diverse promoties staan op stapel. Hoe belangrijk het seminarium is voor dat *bewaren en aan de gehele kerk dienstbaar maken van de lutherse traditie* mag duidelijk zijn!

Artikel XVI, ordinantie 14. Dit artikel is zeker geen aanhangsel. Het stelt de kerk in *oecumenisch perspectief*. Ook deze kerk wil geen gesloten, afgeronde kerkgemeenschap zijn. Dat kan ook niet, want van de kerk van Christus zijn wij altijd maar een fragment. Hoofdlijnen: oecumene in Nederland met verwante en minder verwante kerkgemeenschappen, deelname aan de Raad van Kerken in Nederland, deelname aan de internationale organisaties: LWF, WARC (hervormd en gereformeerd), Wereldraad van kerken.

Let op, hoe zorgvuldig de *zendingstaak* nu geformuleerd is: niet meer alleen het Evangelie brengen, maar (artikel XVI.2) *samenwerken met de kerken ter plaatse, in ondersteuning van elkaar*. Wie een beetje thuis is op dit terrein, weet, dat hier van geen eenrichtingsverkeer meer sprake kan zijn.

Ook plaatselijk is de samenwerking zorgvuldig geregeld, zie ordinantie-14.4 en 5: allerlei vormen van samenwerken over de grenzen van de gemeenten heen zijn mogelijk (ordinantie-14.5.3) na de gemeente gehoord te hebben en met toestemming van de classicale vergadering. Dit is een antwoord op een belangrijke vraag hierover bij de GKV. Het kan voor *lutherse gemeenten* van belang zijn bij contacten met *kleine kerkgenootschappen*, waarmee men ook eerder al op bepaalde gebieden mee samenwerkte. Interessant is ook artikel XVI.4, waar de *respectvolle omgang* met andere godsdiensten aan de orde is en waarover destijds nogal wat discussie is geweest: hoever gaat dat respect, etc., synodeleden van toen herinneren zich dat nog wel.

In de ordinanties wordt nog eens duidelijk gemaakt, dat diaconie ook plaat-

de weg van het belijden van de kerk. Zoals in onze kerkorde daarbij impliciet verwezen wordt naar de præambulaire artikelen, zo hier naar het begin van de kerkorde, de grondslag van de kerk waarnaar ik aan het begin van dit artikel verwees.

De financiën. Artikel XIII, ordinantie 11, *de zorg voor de vermogensrechtelijke aangelegenheden*. Dat is nu iets wat ik echt, zeker als het om details gaat (en die zijn daar nu eenmaal het belangrijkste), aan de deskundigen moet overlaten. Als ik goed geluisterd heb, schijnt het voor ons niet tegen te vallen!

Er wordt – en dat is begrijpelijk – nogal eens gevraagd, hoe het gaat met het bezit en het geld van een lutherse gemeente, indien deze (wat dus nooit kan worden afgedwongen, maar in alle vrijwilligheid gebeurt) in een protestantse gemeente opgaat. Dan worden de bezittingen natuurlijk ook gemeenschappelijk, maar dat neemt niet weg, dat er bij zo'n samengaan na goed overleg in een overeenkomst over allerlei zaken afspraken gemaakt kunnen worden. Men kan bijvoorbeeld afspreken een kerkgebouw zo lang mogelijk te handhaven en daar bepaalde gelden voor reserveren. Maar nogmaals: dit is voer voor de deskundigen!

Ten aanzien van de kerkenraad is het voor ons interessant, dat het oude begrip kerkvoogd vervangen is door ons woord *kerkrentmeester*, men vond dat een *bijbels* begrip. Dat is trouwens meer dan een naamkwestie alleen, de financiers zitten nu als een bijzonder soort ouderlingen in de kerkenraad, zoals dat bij ons altijd al het geval was. Dat was bij de gereformeerden ook niet zo, daar hadden ze er een commissie van beheer voor, in een losser verband met de kerkenraad.

Artikel XIV, ordinantie 12 draagt als titel: *Bezwaren en geschillen*. Zoals we al eerder zagen zitten er in de kerkorde allerlei zekeringen en waarborgen om te zorgen, dat aan iedereen recht gedaan wordt. In elk regio is een commissie voor Bezwaren en Geschillen, waar men terecht kan en die objectief bekijkt, of er ten aanzien van personen of zaken naar recht en billijkheid gehandeld is.

Landelijk is dat weer de taak van een generaal college voor bezwaren en geschillen. Je zou het colleges van zorgvuldigheid kunnen noemen. Ook hier speelt de lutherse synode een stevige adviserende rol, als dat nodig is, maar in de meeste van zulke gevallen is die er dan al bij betrokken.

Er volgen nog twee belangrijke punten.

Artikel XV, ordinantie 13. *De opleiding en vorming van predikanten*. In deze artikelen is dus ook het *Evangelisch-Luthers Seminarium* opgenomen, ver-

Samenvattend Er is geen reden voor angstverhalen over de classis. Vóór het allemaal geregeld is duurt het nog wel even, maar meld je maar vast bij zo'n RDC, dan ben je in de peiling in die in het begin zeker verwarrende nieuwe situatie. Het is zeker wennen, maar er is geen reden voor paniek.

Generale synode en lutherse synode. In de generale synode zitten vijf van onze mensen, daarnaast vergadert onze synode net als nu. En af en toe zal er een brede gemeenschappelijke bijeenkomst zijn, een GKV waar we onze ervaringen kunnen delen (zie ordinantie-4.23.1, deel van die aanzienlijk gegroeide paragraaf over de taak en de mogelijkheden van onze synode binnen het geheel, zie ook het hoofdstuk over de synoden).

Ik heb alle begrip voor de zorgen bij al deze veranderingen, maar vergeet niet: een actief gemeentelven is de basis van alles en er openen zich nu ook nieuwe mogelijkheden en kansen voor wat ons lief is en vooral voor datgene waarom het in de gemeente van Christus gaat.

2. Gemeente

*De kerk kan niet zonder de gemeenten waaruit zij bestaat. De gemeenten kunnen niet zonder de kerk waarvan zij deel uitmaken. De gemeenten kunnen ook niet zonder elkaar. Maar dat alles is zo, omdat zij gezamenlijk, kerk en gemeenten, staan onder het voorteken van Gods gaven en roeping, waarin zij delen. Zo beschrijft prof. Koffeman de verhouding kerk-gemeente in het pas verschenen SoW-boekje *Verenigd*. Dat is opmerkelijk, want bij de Gereformeerden lag altijd alle nadruk op de plaatselijke gemeente. Dat verandert nu en dat heeft zijn instemming. En: het spreekt ook ons lutheranen aan. Je bent geen los verband van gemeenten ('kerken' zeiden de gereformeerden tot nu toe), maar samen één kerkgemeenschap.*

Hoe staat het nu in de lutherse kerkorde? In de praëmbulaire artikelen wordt gezegd: *De Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden is de gemeenschap van de Evangelisch-Lutherse gemeenten in Nederland*. Ordening B, artikel 1.1 volgt dit: *De Evangelisch-Lutherse Kerk in het Koninkrijk der Nederlanden wordt gevormd door de gezamenlijke Evangelisch-Lutherse gemeenten in Nederland*.

De praktijk was lange tijd overigens niet zo 'gemeenschappelijk'. Ik herinner mij nog goed de tijd, dat de salarissen van de predikanten heel verschillend waren en soms zelfs ook de pensioenen. Dat is naderhand veel beter geregeld door de Centrale Kas die allerlei verschillen grotendeels vereffende. Er kwam zo echt meer samenhang op praktisch en financieel gebied. Wat wel altijd gold was een besef van bijeenhoren, samen de synode kiezen (ons kiesstelsel is uitzonderlijk, alle gemeenteleden hebben stemrecht, dat is vrij zeldzaam), er is een GKV en behoorlijk wat onderling contact, ook regionaal.

De nieuwe kerkorde. Wij kijken eerst naar de grondleggende artikelen: Artikel II. *De Protestantse Kerk in Nederland bestaat uit al de gemeenten, te weten de protestantse gemeenten, de hervormde gemeenten, de gereformeerde kerken en de evangelisch-lutherse gemeenten.*

tal mensen die dat samen doen. Nota bene: in de oude hervormde formulieren heette de predikant, "bisschop zijner gemeente"!

Wat doet een bisschop, wat doen zulke mensen dan samen? In de eerste plaats: Omzien naar de gemeente, naar mensen die dat nodig hebben, naar mensen die in een ambt staan. Het gaat dus om zorg, daarmee was bijvoorbeeld de pastor pastorum in onze kerkorde belast, in de nieuwe kerkorde meer in de vorm van het mentoraat; het gaat om visitatie en aandacht voor mensen en voor mensen samen in de gemeente en in de kerk. En voor goede zorg moet je ook mensen hebben die breder kijken, enig *overzicht* hebben, een situatie kunnen overzien. Positief allemaal: opzicht als overzicht, als omzien naar, maar ja, soms moet er worden opgetreden, als het niet anders kan, juist vanwege een goede weg en toekomst voor mensen en mensen samen.

Toch gaat het er in de kerk wel om, dat we dat positieve goed in de gaten houden, want de ware bisschop, zo grapte Willem Barnard eens, is geen *opzichter*, maar iemand die naar je omkijkt, naar je *omziet* en je niet links laat liggen.

Bij dat omzien gaat het dus allereerst over mensen die in alle vrijheid toch ook verantwoordelijk voor elkaar zijn; dat staat mooi in ordinantie-10.2: Wij zijn ertoe geroepen *om naar elkaar om te zien, elkaar op te bouwen, elkaar de vergeving Gods aan te zeggen en zo nodig elkaar te vermanen*. Dat derde is nu precies wat Luther bedoelde, toen hij ging spreken van het algemeen priesterschap van de gedoopten.

Dat betekent niet dat iedereen nu predikant is, daartoe is een extra geroepen zijn door de gemeente nodig, maar wel dat iedereen elkaars priester is en de ander de vergeving kan verkondigen in Christus' naam en, zegt Luther dan: dat moet en mag je horen alsof Christus zelf het je zegt! Prachtig dat dat erin staat en dat wij in de werkgroep er *allen* gelukkig mee waren. Dat was echt vernieuwend.

Een punt waar natuurlijk lang over is gepraat, was het opzicht in relatie tot het Avondmaal. Daarvoor verwijs ik naar wat daarover gezegd is in het stuk over eredienst, Doop en Avondmaal. Onze avondmaalspraktijk (die trouwens tegenwoordig overeenkomt met wat in het grootste deel van de twee andere kerken gepraktiseerd wordt) krijgt ook binnen de nieuwe kerk en de kerkorde alle ruimte.

Toezien op het belijden. In ordening i van de lutherse kerkorde krijgt het opzicht, *tucht* heet het daar, over de *Belijdenis der Kerk* veel aandacht. In de nieuwe kerkorde staat in artikel XII.1: De gemeente is geroepen te blijven in

maal die gezamenlijk vieren en bedienen mogelijk maakte.

Heel belangrijk is ook, dat duidelijk wordt uitgesproken, dat de Kerk zichzelf niet kan begrijpen zonder zich bewust te zijn van haar wortels in het Jodendom en het Oude Testament. Dat staat al in de eerste regels van Artikel I. Over dit alles dus meer in de uitgave van al deze documenten, ingeleid door prof. Zwanepol.

Wat is er verder nog blijven liggen? Een aantal toch belangrijke artikelen en ordinanties hebben wij nog niet behandeld, maar daar is de kerkorde zelf meestal zo duidelijk, dat dat ook geen brede behandeling behoeft. Daarom vat ik dit in één artikel samen.

In artikel X, ordinantie 8, gaat het over de *missionaire, diaconale en pastorale* taak van kerk en gemeenten. Het belangrijkste van die bepalingen zit eigenlijk in de dringende opdracht die de kerk en de gemeente op al die gebieden heeft meegekregen. Dat behoeft geen discussie en geldt voor ons allen, geen wonder dat juist op deze gebieden al veel samenwerking plaatsvindt, in het groot en in het klein.

Missionair en diaconaal werk vragen om efficiëntie en op elkaar afstemmen van activiteiten. Pastoraat is meer gericht op de eigen gemeenteleden, maar ook op "anderen die deze zorg behoeven" (artikel X.3). De gemeenten willen open, toegankelijk zijn in een wereld die zo vaak vraagt om aandacht, menselijke aandacht. Vanwege de veranderingen in die wereld rondom ons is artikel X.5 toegevoegd: contact met en leren van "gemeenten waarvan de leden uit andere culturen afkomstig zijn". In de ordinanties worden al deze aspecten nader uitgewerkt.

In artikel XI, ordinantie 9 gaat het over de *geestelijke vorming*. Toerusting heet dat nu ook vaak. Maar het begint bij kinderkerk, oudergroepen over geloofsopvoeding, catechese. Maar ook kringwerk, want dat is juist in zoveel gemeenten, nog meer dan vroeger, uitgegroeid tot soms haast de belangrijkste tak van werk naast de eredienst. En juist op dat gebied kunnen de regionale dienstencentra helpen bij begeleiding, maken en verschaffen van materiaal.

Artikel XII, ordinantie 10 behandelt dat moeilijke en toch nodige punt: het *opzicht*. Wie denkt, dat onze kerkorde zoiets niet kent, moet de stevige ordening i maar eens raadplegen. Ook daar een grondig artikel rond zorg voor belijden en mensen. Laten we dat woord *opzicht* eerst maar eens naar zijn oorsprong terugvoeren; het komt van *episkopè* en daar herkent u makkelijk het woord *bisschop* in. Dat hoeft geen persoon te zijn (dat kan wel natuurlijk, we spraken daar al eerder over in het hoofdstuk over het ambt), maar ook een aan-

Artikel III. *Vanwege Gods genade en krachtens zijn verbond worden gemeenten vergaderd rond Woord en Sacramenten.*

Deze nadruk op de liturgie zie je ook in het eerste artikel van ordinantie-2: *Een gemeente is de gemeenschap die, geroepen tot eenheid, getuigenis en dienst, samenkomt rondom Woord en sacramenten.*

In het bijzonder verbonden. Voor wij verder gaan naar de praktijk moeten wij nog even naar een andere ordinantie, helemaal aan het begin: ordinantie-1.1, waar iets belangrijks staat over de gemeenten, namelijk wijze waarop gemeenten zich belijdend oriënteren: *In het belijden van de kerk zijn de gemeenten verbonden met de belijdenis van het voorgeslacht, waarbij de hervormde gemeenten en de gereformeerde kerken zich in het bijzonder verbonden weten met de belijdenisgeschriften van de gereformeerde traditie en de evangelisch-lutherse gemeenten in het bijzonder met de belijdenisgeschriften van de lutherse traditie.*

Het is een concessie waar wij aanvankelijk niet zo gelukkig mee waren, maar dankzij een zeer zorgvuldige formulering konden wij er toch mee leven. De woorden "bijzonder verbonden" sluiten exclusiviteit uit, men blijft altijd ook met het geheel verbonden en: men respecteert elkaars verbondenheid. Wij willen belijdend open zijn ook naar anderen toe, in de vrijheid van een christenmens, maar als je moeite hebt met iets uit de andere belijdenissen, dan breekt dat de fundamentele gemeenschap principieel niet. Vergeet ook niet hoeveel discussie over al die zaken al gevoerd is, de eeuwen door, binnen en tussen kerkgemeenschappen. We staan nooit stil en oriënteren ons altijd opnieuw aan de Schrift.

Daarom is het ook zo belangrijk, dat Barmen en Leuenberg genoemd worden, meteen al in artikel I van de grondleggende artikelen! Kan hierin in de toekomst veranderd worden? Soms vreest men dat, wij zijn immers maar een minderheid. Maar in de eerste plaats zou dat het hele karakter van de kerkorde omver gooien en bovendien: daar zijn we zelf helemaal bij, lees daarvoor maar artikel XVIII.3 en ordinantie-4.23.2. Daar staat duidelijk, dat de lutherse synode ermee moet instemmen!

Leden. In ordinantie-2 gaat het dan verder over wie nu leden zijn van de gemeente: *doopleden en belijdende leden*. De doopleden van alle leeftijden tellen dus mee! Dan is er ook sprake van *gastleden*. Dat was voor ons altijd een bekend begrip, heel wat hervormden en gereformeerden leefden zo bij ons mee. Maar vergeet niet: die horen er nu gewoon bij, we zijn alle leden van

de ene kerk en dat is een niet gering voordeel. De huidige gastleden van een lutherse gemeente, die niet van hervormde of gereformeerde huize zijn, blijven dus gewoon gastleden.

Lutheranen in gecombineerde gemeenten worden als zodanig ook geregistreerd als lutheranen o.a. vanwege het *samenstellen en verkiezen van de lutherse synode*. Door gesprekken heb ik gemerkt, dat dit nog nauwelijks is doorgedrongen, daarom leg ik er hier nog maar eens de nadruk op, het is van veel belang voor de toekomst.

Gemeenten in soorten. In het artikel *Vormen van gemeente-zijn* worden ze allemaal opgesomd, ik ga dat hier niet herhalen, het kost een halve bladzij. Voor wie het nog niet weet: ook lutherse gemeenten kunnen blijven bestaan, tenminste zolang zij het als zelfstandige gemeente redden, financieel en qua menskracht. Maar dat is nu ook al zo. En als dat niet meer gaat? Kan de classis een gemeente dan bijvoorbeeld zomaar opheffen?

Geen sprake van, zie ordinantie-2.14.2: daar komt het regionale college voor de visitatie aan te pas en de evangelisch-lutherse synode. Pas als die instanties het erover eens zijn, dat er geen andere weg is, dan kan de classis vergadering die gemeente samenvoegen met een andere gemeente (dat kan dus ook een lutherse zijn). Maar dit alles kan pas, als de kerkenraden en de gemeentelieden erover gehoord zijn en hun oordeel hebben kenbaar gemaakt. Tenslotte moet de *generale synode* zo'n besluit goedkeuren, anders gaat het nog niet door. Een muur van waarborgen dus, dat er niet onverhoeds iets gebeurt wat men niet wil; maar als het niet anders kan, dan is er een mogelijkheid om een onmogelijk geworden situatie te regelen, ter wille van de voortgang van datgene waar het in elke gemeente om moet gaan: de bediening van Woord en sacramenten.

Kerkenraad in kleine gemeenten. Er is in ordinantie-4.6.4 geregeld, dat in een kleine gemeente een kerkenraad van minimaal 3 mensen moet zijn naast de predikant of consulent: *een ouderling, een diaken en een kerkrentmeester*. Dat is dan ook wel het uiterste minimum en in dat geval moet in het huishoudelijk reglement (de plaatselijke regeling) wel voorzien zijn op welke wijze de taken van de kerkenraad worden verricht. Ook de financiële verantwoordelijkheid moet tenminste door twee mensen gedeeld worden, allicht. Zo was het vroeger ook al: zo'n grote oude geldkist had altijd twee sleutels!

Protestantse gemeente. Als je als gemeente samengaat met een andere gemeente, van oorsprong hervormd, gereformeerd of SoW, dan wordt dat een

6. Afronding

Dit is voorlopig het laatste stuk van onze overzichten van de belangrijkste punten uit de nieuwe kerkorde, speciaal ook met het oog op de betekenis daarvan voor lutheranen.

Nog even een voorafgaande opmerking: u hebt misschien iets gemist in deze overzichten, want uitgerekend het zo belangrijke begin, de grondslag van de kerk, het belijden, is hier nog niet apart behandeld. Dat heeft een goede reden: er komt een aparte uitgave van al de in die eerste artikelen genoemde geschriften uit de tradities en andere geschriften met een inleiding van prof. Zwanepol. Terecht, want deze nieuwe gezamenlijke grondslag is van groot belang. Het is voor het eerst, dat ook de lutherse traditie een plaats krijgt in de grondslag van de grootste protestante kerk van Nederland. Weinigen weten, dat dat al als mogelijkheid al gezien werd in de zeventiende eeuw door een belangrijke hervormd theoloog als Voetius, hoogleraar in Utrecht. De lutheranen aarzelden, maar als dat destijds doorgegaan was, was er toen al een andere Nederlandse kerk ontstaan.

Belangstelling voor het lutheranisme was er altijd wel: men las Luther, in gereformeerde, maar ook in hervormde kring, niet het minst ook in de 'zwaardere' hoeken en nu de Augsburgse Confessie in het zicht komt, is er daar naast kritiek (die nu eenmaal de meeste aandacht krijgt) ook sprake van meer positieve reacties: In het blad van de Gereformeerde Bond, de Waarheidsvriend verschenen een aantal uitstekende en positieve artikelen over de Augsburgse Confessie als een der belangrijkste documenten uit het begin van de reformatie. Ook wij lutheranen kunnen daar nog wat van leren!

Maar het gaat niet alleen om de documenten uit de traditie, maar ook om latere ontwikkelingen, zoals de belangrijke Barmer Thesen, die zich tegen het moderne heidendom richtten. Daarnaast laat de Leuener Konkordie zien, dat er theologische ontwikkelingen zijn gegroeid die maken, dat de oude verschillen ons nu niet meer van elkaar gescheiden hoeven te houden. Voor ons was dat al heel lang duidelijk: sinds 1956 was er de Consensus over het Avond-

mogelijkheid van bemiddeling, zo geldt dat zeker hier.

Tenslotte: bij al deze regelingen wordt, zoals dat telkens heet in *voorkomende gevallen* de lutherse synode erbij betrokken, zo (zie blz. 152 van de Generale Regelingen) worden, als het om een lutheraan gaat, bij onverhoopt noodzakelijke ambtsopheffing twee extra leden door de lutherse synode toegevoegd aan het betreffende college, waar overigens al lutheranen in zullen zitten. Van het geheel geldt, en kenners zullen dat meteen vaststellen, dat deze kerkelijke rechtsregels veel beroepsmogelijkheden kennen voor gemeenten, kerkenraden en ambtsdragers en op grote zorgvuldigheid gericht zijn.

In elk geval hoop ik met de veilige hulp van mr. Seinstra in deze artikelen wat inzicht gegeven te hebben in het karakter en de inhoud van de kerkorde met de ordinanties en hoe wij daarin een plaats hebben gekregen. De Werkgroep Kerkorde is er ruim twaalf jaar mee bezig geweest! Lang? Ja, maar alles moest ook tweemaal door de synoden gaan én breed overwogen (*geconsidereerd*) worden door de kerken, zodat niemand kon zeggen dat er een dictaat opgelegd is. Dat hadden wij ervoor over.

protestantse gemeente (dus niet 'protestantse kerk', die gereformeerde betiteling van een plaatselijke gemeente is met de nieuwe kerkorde verdwenen) of ook een *streekgemeente* (zie hierna). Maar *zelfs binnen* zo'n protestantse gemeente kun je als lutherse *wijkgemeente* blijven bestaan, als men dat persé wil (ordinantie-2.12.10).

Streekgemeente, huisgemeente. Het begrip streekgemeenten (artikel 17) komt ons zeer bekend voor. Binnen die streekgemeente behouden de *tot een streekgemeente behorende gemeenten een beperkte zelfstandigheid*. Maar men doet veel werk samen, bijvoorbeeld op pastoraal, missionair en diaconaal gebied.

Bovendien kan (artikel 17.4) er een **huisgemeente** binnen zo'n streekgemeente bestaan, een gemeente die niet meer alle taken kan verrichten die van een gemeente volgens de kerkorde verwacht worden. Zo'n huisgemeente valt dan onder de kerkenraad van de streekgemeente; die moet ervoor zorgen dat in die huisgemeente een zodanig gemeentelven blijft functioneren dat het gestalte geeft aan wat in ordinantie-2.1.1 over de gemeente gezegd wordt: *Een gemeente is de gemeenschap die, geroepen tot eenheid, getuigenis en dienst, samenkomt rondom Woord en sacramenten*. Ik zou mij kunnen voorstellen, dat een aantal van onze zeer kleine gemeenten van deze mogelijkheid gebruik zou kunnen maken, vergelijk het uitvoerige artikel over de huisgemeenten in onze lutherse kerkorde, ordening B, artikel 7. Het is van groot belang hierover met classis en RDC én synodale commissie goed contact te houden met de kerkorde bij de hand.

Ringverband. In ordinantie-4.17 is nog een mogelijkheid geschapen die gemeenten van een bepaalde kleur bijeenbrengt in een samenwerkend ringverband binnen een classis. Die mogelijkheid is geschapen op verzoek van de rechtervleugel van de kerk, maar waarom zouden lutherse gemeenten, die dat willen, ook niet van zoiets gebruik kunnen maken? Zulke lutherse samenwerkingsverbanden zijn er nu ook al in verschillende streken van ons land.

Tal van mogelijkheden dus, met de bedoeling de diversiteit van de worden de kerk te honoreren. Het lijkt ingewikkeld, maar in de praktijk zal dat wel meevallen en vooral: er is dus geen sprake van een eenvormig model waarin wij allemaal zouden moeten passen. De kerkorde heeft hier juist ruimte willen scheppen conform ook de mogelijkheden die de lutherse kerkorde biedt.

3. Ambt en Beroepingswerk

De regelingen van de verschillende ambten, de wijze waarop predikanten be-roepen worden, het zijn even zovele gevoelige zaken in een kerkorde die een aantal tradities samen moet brengen. Het is dus nodig hier goed van op de hoogte te zijn. Ik probeer de grote lijnen te laten zien en ook hier weer mede met het oog op wat dat voor ons als lutheranen betekent.

Ambten. Wij kijken weer eerst naar de grondleggende kerkordeartikelen, die met de romeinse cijfers, de basis dus van de rest.

Artikel V begint met een zin die geïnspireerd is door onze kerkorde: *Om de gemeente bij het heil te bepalen en bij haar roeping in de wereld te bewaren is van Christuswege het openbare ambt van Woord en Sacrament gegeven.* Dit was nieuw voor de anderen en moest vaak worden uitgelegd. Dr. van den Heuvel, kerkrechtkenner van hervormde zijde, was daar heel bedreven in! Het maakt duidelijk, dat het ambt nodig is om het Evangelie steeds weer naar de mensen te brengen, *openlijk* (term van Luther: *öffentlich*, in het Nederlands werd dat *openbaar*) te verkondigen en te vieren. Het is dus een echt lutherse bijdrage aan de kerkorde.

In het vervolg komt dan de typisch Nederlandse hervormde en gereformeerde traditie aan de orde: dat ene ambt word in drie ambtsoorten onderscheiden, namelijk in dat van predikant, ouderling en diaken, ieder met hun eigen taken. Dat zal best wel eens wringen en heus niet alleen bij ons. Op het moment dat ik dit schrijf is er een diepgaande discussie aan de gang over de relatie predikant-kerkenraad o.a. in het blad van de predikantenbond en daarbij wordt verwezen naar een belangrijke opmerking in deze ordinantie, waar het gaat over de beroepsbrief voor de predikant (ordinantie-3.5.2): *Bij het opstellen van de beroepsbrief wordt rekening gehouden met de vrijheid van het ambt van predikant als dienaar des Woords. De inhoud en de strekking van de beroepsbrief kunnen er dus niet toe leiden dat de predikant aan de kerkenraad of de gemeente ondergeschikt is.*

Dat is een belangrijke zin die rekening houdt met de deskundigheid die de

De synode kiest uit de synodeleden een president, twee vice-presidenten en twee secretarissen, zij vormen het moderamen en samen met nog zes leden de synodale commissie. De synode kan in de naaste toekomst waarschijnlijk al wat verkleind worden; dan komen er weer krachten vrij voor ander of meer algemeen werk.

Kleine synode. Voor het meer dagelijkse werk dat niet wachten kan, zoals bepaalde benoemingen, wordt in ordinantie-4.27.2 geregeld, dat er uit de generale synode een aantal leden worden gekozen om samen met het moderamen (te vergelijken met onze synodale commissie) de *kleine synode* te vormen. Uiteraard zijn daarin ook de lutheranen vertegenwoordigd (drie van de vijftwintig leden). Deze kleine synode moet zich natuurlijk in alles bij de generale synode verantwoorden.

Generale colleges Zoals onze synode commissies nodig heeft om het werk te spreiden, zo geldt dat ook voor de generale synode. Er zijn *organen van bijstand*: de generale raad van advies (die werkt al in de voorlopige structuur en voor ons zit dr. Hallewas daar in); de raad van advies voor het gereformeerd belijden (pas later ingelast als pendant van onze synode); de raad van toezicht voor het theologisch wetenschappelijk onderwijs; het bestuur van de dienstenorganisatie en andere, vaak tijdelijke commissies voor bepaalde taken. Dit alles staat in ordinantie 4, artikel 28.

Daarnaast zijn er de *generale colleges*, organen die behoorlijk onafhankelijk van de generale synode kunnen werken en belangrijke zaken als *visitatie* (zoals wij nu ook kennen, maar nu kerkbreed; als er lutheranen bij betrokken zijn wordt daar door bemensing of advisering rekening mee gehouden, inmiddels is drs. K van der Horst al als vast lid benoemd), *beheerszaken*, *toelating tot het ambt van predikant*, maar ook voor *ambtsontheffing en opzicht, alsmede de behandeling van bezwaren en geschillen*, ordinantie 4 artikel 28 en 29. Dat zijn colleges met een grote en eigen verantwoordelijkheid; dat hadden wij ook, alleen is het nu natuurlijk veel grootschaliger. Hun taken en werkwijze zijn zorgvuldig vastgesteld in de *generale regelingen*, wie daar meer over wil weten kan terecht bij het synodesecretariaat; er is daarvoor een aparte uitgave.

Het zijn van die regelingen die je meestal pas inziet als het nodig is, gedeeltelijk ook zaken waarvan je mag hopen er nooit mee te maken te krijgen. Maar voor het geval dat, moeten deze zaken goed en eerlijk geregeld zijn. Dat geldt voor het gewone recht net zo goed als voor het kerkelijk recht. Trouwens: zoals ook in de gewone rechtsgang tegenwoordig nadruk gelegd wordt op de

wijziging van dit artikel (ordinantie 4, artikel 23 *het arbeidsveld dus*) de instemming behoeft van de lutherse synode, zelfs al in eerste lezing; zonder die instemming wordt het dus verder niet in behandeling genomen. Dit gaat behoorlijk ver, maar is louter bedoeld als een waarborg, dat de meerderheid deze minderheid ook in de toekomst nooit – "over u, zonder u" – kan overrulen.

Al met al een grote verantwoordelijkheid, in overeenstemming met de aanbeveling van het rapport uit 1999, de taken van de lutherse synode zo vorm te geven, dat de *bezorgdheid over de vrijheid van geloofsbeleving, het voortbestaan van levende lutherse kernen en het doorwerken van de lutherse traditie in de toekomstige PKN wordt weggenomen*.

Die aanbevelingen zijn dus gevolgd en er ligt dan ook een belangrijk werkterrein voor de lutherse synode. Dat kan deze, die net als nu twee keer per jaar bijeenkomt, natuurlijk alleen aan via haar 'dagelijks' bestuur, de synodale commissie, en het moderamen daarvan en met hulp van speciale commissies en andere organen en in samenwerking met allerlei algemene colleges en commissies, zoals men dat nu ook doet. Je hoeft maar in oude verslagen te kijken om te zien, hoeveel er toch nog op de synodale commissie afkwam, meestal teveel. Geen wonder dat het vaak niet meeviel daar mensen voor te vinden. Krachtens de nieuwe kerkorde kan dat werk aanmerkelijk verlicht worden door de regionale instanties die veel dichterbij de gemeenten zitten, terwijl men zonnodig toch altijd nog op de synodale commissie kan terugvallen.

Samenstelling synode en verkiezing van synodeleden. Deze is geregeld in ordinantie-4.22 en 24. In het genoemde rapport uit 1999 lees ik: "de Synode vormt een afspiegeling van de Lutherse Kerk en is dan ook juist het aangewezen orgaan, om gehoord de kerkenraden, een zo fundamentele en ingrijpende beslissing als het Verenigen met de Hervormde en Gereformeerde Kerken te nemen."

Waarom kon de commissie dat zo volmondig zeggen? Omdat de wijze van verkiezen van de leden van de Synode bij ons zeer open en 'democratisch' geregeld is. De kandidaten worden aangebracht zowel door de kerkenraden als ook door groepen gemeenteleden en daaruit worden door de gemeenteleden de synodeleden gekozen. Elders is het meer 'getrapt' en wijzen de classes synodeleden aan. Dat kan ook, maar ons stelsel is directer.

En dat stelsel gaat nu voor wat onze synode betreft ook mee naar de nieuwe kerk; hoe precies, dat zal in een huishoudelijk reglement geregeld worden. De synode bestaat ook nu nog uit 36 leden, 12 predikanten en 24 niet-predikanten.

predikant in- en meebrengt en met de roeping die hem op deze plaats heeft gebracht. Ook in het pas verschenen rapport over de Kerntaken vinden wij dergelijke geluiden: *In het functioneren van kerk en gemeente is een eigen rol weggelegd voor de predikanten en kerkelijke werkers.*

Dat stemt heel wel overeen met de strekking van onze kerkorde, waar de kerkenraadsleden geroepen worden tot *bijstand* in het ene openbare ambt. Het onderstreept het eigen karakter van het predikantsambt temidden van de andere *ambtsdragere*, een term die wij zo niet kenden, ook al was de praktijk echt niet zoveel anders. Een groot belang van deze vormgeving is, dat een flink aantal mensen zich gezamenlijk verantwoordelijk weet en voelt voor de gemeente en dat is van het begin af ook zo geweest in onze geschiedenis: De Nederlandse lutheranen moesten, anders dan elders, zichzelf organiseren, konden nergens op terugvallen. Daarom kon het ook als model dienen voor de lutherse gemeenten in Amerika, waar het net zo was!

De buitenlandse lutherse reacties (VELKD, Oecumenisch Instituut van de LWF in Straatsburg, etc.) zagen er dan ook geen probleem in: als de hoofdtaak van het ambt maar ingevuld is, dan is in feite de verdere vormgeving een zaak van de praktijk. De neiging in sommige lutherse kringen om het bisschopsambt theologisch nogal op te waarden krijgt dan ook binnen het lutheranisme wereldwijd kritiek te verduren. Er zijn overigens ook hervormde bisschoppen (Hongarije) en zelfs in Nederland hervormde pleidooien voor een dergelijk ambt. Maar dan altijd als een praktische vormgeving zonder een teveel aan theologische lading.

Eigenlijk geldt dat ook wel enigszins voor onze synodepresident, zonder dat wij dat nu zozeer benadrukken. Immers: de president van de synode ordineert volgens de lutherse kerkorde de predikanten, is in samenwerking met een aantal collega's de pastor pastorum, dus de predikant voor de predikanten. Het zijn allemaal bisschoppelijke taken, maar dan toch ook altijd weer in collegiale samenwerking met synodale commissie en synode en zo zal het in het groter verband van de toekomstige kerk ook zijn, want in principe was en is de episkopè, de bisschoppelijke taak collegiaal geregeld.

Kerkrentmeesters Niet onvermeld mag blijven, dat de oude hervormde term *kerkvoogden* voor degenen die verantwoordelijk zijn voor de financiën, de gebouwen etc. in de nieuwe kerkorde vervangen is door onze term *kerkrentmeesters*. Die vonden wij, en wij niet alleen, meer bijbelse zeggingskracht hebben! Kerkrentmeester is in de kerkorde geen apart ambt. De kerkrentmeesters zijn tevens ouderlingen, zij maken dus deel uit van de kerkenraad. Dat is

vooral voor de gereformeerden een duidelijke verandering.

Ouderlingen en diakenen hebben een ambtstermijn van 4 jaar en zijn eenmaal verkiesbaar, dus 8 jaar in plaats van de 12 die wij nu kennen. In bijzondere gevallen kan die termijn echter verlengd worden, daar moet je dan wel even het classisbestuur voor bellen. Dat zal door velen gedaan worden, want het aantrekken van kerkenraadsleden is heus niet alleen bij ons een probleem aan het worden.

Diensten Kerkmusici en anderen die in de gemeente werken in pastoraat, catechese, diaconie etc., in de lutherse kerkorde (ordering B.43) ook geroepen tot bijstand in het openbare ambt, worden nu ondergebracht onder het hoofd *Diensten*. Iemand die in zo'n dienst staat kan in een kerkdienst *in een bediening gesteld worden*. Het is dus een stevige regeling die deze diensten naast de ambten ernstig neemt. Daarnaast zijn er nog *functies*, zoals die van koster, administrateur of andere medewerkers.

Taken In de basisartikelen, onder romeins V wordt er allereerst op gewezen, *dat de ambtsdragers gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor de opbouw van de gemeenten in de wereld door zorg te dragen voor de dienst van Woord en sacramenten, de missionaire, diaconale en pastorale arbeid, de geestelijke vorming, het opzicht, het rentmeesterschap over de vermogensrechtelijke aangelegenheden en andere arbeid tot opbouw van de gemeente.*

De *opdracht* van dit gemeenschappelijke ambt begint dus, zoals we boven zagen, met de *eredienst*, pas daarna worden al die andere taken opgenoemd. In artikel V.3 worden dan de taken genoemd waar de verschillende ambten *in het bijzonder* (dus niet exclusief) verantwoordelijk voor zijn. Samenvattend betekent dat, dat de predikanten in het bijzonder beroepen zijn tot de eredienst, pastoraat, catechese, toerusting, kringen dus etc.

De ouderlingen dragen voor dat alles *medeverantwoordelijkheid* en worden wel wat meer dan wij gewend zijn ingeschakeld bij het pastoraat (als wijkouderlingen bijvoorbeeld, nodig bij de vaak grote gemeenten); de ouderlingen/kerkrentmeesters hebben dus een speciale taak: financiën, gebouwen, etc.

Wat de diakenen doen is duidelijk, maar er staat hier ook nadrukkelijk bij, dat zij geroepen zijn *tot de dienst aan de Tafel van de Heer*. Nadruk dus ook op hun liturgische functie, waarmee hun zorgende taak dus duidelijk verbonden is met wat de gemeente viert. Zie voor dit alles dus artikel V.2.3 en ook ordinantie 3, tweede hoofdstuk.

Zowel bij de taken van de predikant als bij die van de ouderling staat boven-

gemeenten en de evangelisch-lutherse leden van de kerk, onder meer door:

- *periodiek bijeenroepen van een gezamenlijke vergadering; een brede GKV dus;*
- *begeiden en versterken van levende lutherse gemeenschappen.*
Daar waren wel vragen over in de werkgroep: hoever willen jullie daarin gaan? Wat is nog een levensvatbare gemeenschap? Maar het staat erin en het geeft mogelijkheden die al een antwoord zijn op vragen die telkens weer opkomen: hoeveel aandacht is er straks ook voor kleine gemeenten etc., een vraag die overigens kerkbreed leeft, echt niet alleen bij ons. De synode heeft dus het blijvende recht daarvoor maatregelen te nemen, bijvoorbeeld een speciale commissie te benoemen, waar men terecht kan. Trouwens, zoals al in het stuk over de gemeenten gezegd werd: verandering van status van een gemeente kan toch al *niet zonder goedkeuring* van de lutherse synode, maar deze taak reikt duidelijk verder, natuurlijk wel in samenspraak en samenwerking met regionale colleges en het bestuur van de classis (zie het eerste stuk van deze reeks).
- *betrokkenheid bij het beroepingswerk*, geregeld in ordinantie-3.3, wat inhoudt dat de toekomstige RAB erbij wordt betrokken en dat er een consulent wordt aangewezen die contact houdt met de president; meer daarover in het hoofdstuk over ambt en beroepingswerk;
- zorg voor de *toerusting van lutheranen en anderen inzake de lutherse traditie;*
- zorg voor het *Evangelisch-Luthers Seminarium*; het is duidelijk, dat daar heel veel kennis en leiding vandaan moet komen voor het levend houden van wat wij inbrengen.
- onderhouden van *contacten met lutherse instellingen*; die komen dus niet in de lucht te hangen.
- hoewel de hele kerk lid wordt van de Lutherse Wereldfederatie, berust bij de lutherse synode de verantwoordelijkheid voor de relatie met de LWF.
- voorts, zoals al eerder vermeld: *advisering* van de colleges voor visitatie, opzicht, beheerszaken, vooral financiën dus, maar ook gebouwen etc. en dat alles in al die gevallen waar ordinanties dat voorschrijven én, *als een kerkenraad, ambtsdrager of gemeentelid zich tot de lutherse synode wendt!* advisering houdt in al deze gevallen *betrokkenheid en behartiging van de belangen van betrokkenen in;*
- niet minder belangrijk: de generale synode op de hoogte houden van wat er leeft in de lutherse gemeenten en ook *adviezen* (consideraties) geven aan de generale synode over voorstellen;
- tenslotte staat hier net als ook al in de kerkorde (artikel VIII.3), dat een

Wij willen er trouwens nog eens met nadruk op wijzen, dat een lutherse gemeente, zolang met dat kan en wil, *zelfstandig* kan blijven binnen de kerk. Er kan geen sprake zijn van enig onnodig of gedwongen opgaan in een andere gemeente. Tegelijk echter zijn er nu nieuwe mogelijkheden die variëren van samenwerking op allerlei gebied tot samengaan in een *protestantse gemeente*. Er zijn intussen gemeenten waar men samengegaan is in een voorlopige regeling, omdat men op die manier de verantwoordelijkheid voor pastoraat, jeugdwerk, eredienst beter kon en kan dragen. *Belangrijk is daarbij wel, dat ook de lutheranen in zo'n gemeente kunnen worden opgenomen in een landelijk register: Waarom? Omdat zij mede de lutherse synode kiezen en ook synodelid kunnen worden. Zo alleen blijft gegarandeerd, dat de synode weet wat er ook in die gemeenschappen leeft.*

Het rapport van 1999 vond het allemaal wel mooi, maar hier en daar ook nog wel wat onhelder in de relatie tot de kerkelijke praktijk en het grondvlak: *zorg dragen, contact hebben, adviseren, horen, leiding geven*. Kan het niet wat scherper uitgewerkt worden, zodat men een duidelijk beeld krijgt van wat men wel en niet kan verwachten van de synode (in de praktijk dus ook van de synodale commissie)? Er wordt aangedrongen op directe *betrokkenheid van de lutherse synode*, bijvoorbeeld bij het beroepingswerk, bij het voortbestaan van een lutherse 'kern' (al sinds het begin van ons partnerschap in 1985 een gevleugelde term!), bij toerusting en ondersteuning in het bewaren van de lutherse traditie.

Taak van de lutherse synode. Deze en nog meer aanbevelingen zijn gehoord én bijna alle gehonoreerd door de Werkgroep Kerkorde en door de triosynode aanvaard, soms na enig gemopper, maar dat ging nooit erg diep, men had begrip voor de behoefte eraan. En zo is dan het werk van de lutherse synode vorm gegeven en in de laatste fase van de ontwikkeling van de ordinanties nog behoorlijk gegroeid, het geheel is te vinden in ordinantie 4, artikel 23, *het arbeidsveld* van de lutherse synode.

De beide genoemde punten, zorg voor de lutherse traditie voor het geheel en zorg voor de gemeenten en kerkleden worden als volgt vorm gegeven in de taakstelling van de lutherse synode, die *tot taak heeft*:

- *zorgdragen voor het bewaren en aan de gehele kerk dienstbaar maken van de lutherse traditie;*
- *leiding geven aan het leven en werken van de evangelisch-lutherse gemeenten tezamen en het onderhouden van contact met de evangelisch-lutherse*

dien het *opzicht* genoemd. Men denkt nogal eens, dat wij dat niet kenden, maar ook in onze lutherse kerkorde hebben is dit zorgvuldig uitgewerkt in ordening i, over de kerkelijke tucht. In de nieuwe kerkorde is het artikel XII en ordinantie 10. Daarover zullen wij elders nog wel iets zeggen, omdat er terecht nogal wat vragen over gesteld zijn en worden. Er is verschil in tradities, maar lang niet zoveel en zo breed als wel eens beweerd wordt en dat is nu ook verwerkt in deze kerkorde! Het gaat uiteindelijk om pastoraat, niet meer en niet minder.

Ik neem nog even dat begrip *medeverantwoordelijkheid* voor ogen. Is dat nu zoveel anders dan of meer een andere invulling van wat in onze kerkorde onder het woord *bijstand* gevangen is. Er zit traditioneel zeker wel een wat ander denken over het ambt achter. Maar of dat in de praktijk nu echt zoveel uitmaakt? We zullen het samen moeten leren en misschien kunnen lutheranen in de gemeenschappelijke vergaderingen soms wat relativering aanbrengen. Blijf dan vooral niet op details hangen, maar zorg dat de grote lijn: het Woord horen en vieren in het zicht blijft.

O ja: nog iets: In de nieuwe kerkorde wordt nog eens nadrukkelijk gesteld, dat bij een kerkdienst officieel de drie ambten vertegenwoordigd moeten zijn. Maar dacht u dat in de praktijk een dienst niet zou doorgaan, als dat per ongeluk vanwege ziekte of vakantie even niet het geval is... ?

Beroepingswerk Bij het ontstaan van een predikantsvacature moet er, net zoals het in de lutherse kerkorde was, een *consulent* benoemd worden. Bij een lutherse gemeente wordt deze aangewezen door de president van de lutherse synode - u weet dat die synode in andere vorm blijft bestaan, zie ordinantie-4.22 en volgende en het hoofdstuk daarover in deze overzichten. De president heeft de eindverantwoordelijkheid voor het beroepingswerk en houdt contact met de consulent, ook via de lutherse commissie of raad van advies voor het beroepingswerk (RAB), die samenwerkt met de algemene instanties.

Er wordt in de gemeente een beroepingscommissie samengesteld, waarin naast kerkenraadleden ook gemeenteleden kunnen zitten. Vervolgens neemt men contact op met het landelijke orgaan voor het beroepingswerk en in geval van een lutherse gemeente overlegt dit orgaan met de commissie of raad van advies voor het beroepingswerk (die dus ook blijft onder deze of een andere titel). Elk gemeentelid kan kandidaten aanbevelen!

Hoe wordt nu vastgesteld of een gemeente een predikant kan beroepen en kan (blijven) betalen? Daar is een regionaal college voor beheerszaken voor. Het is precies wat in onze kerk de RAB altijd deed, men beoordeelt samen met de kerkenraden zorgvuldig wat wel en niet kan, zodat predikant noch gemeente

voor negatieve verrassingen komen te staan. Dat regionale college doet dus niet anders dan dat en kan in voorkomende gevallen natuurlijk ook met de (nieuwe) RAB contact opnemen. Die bovenplaatselijke organen hebben dus een beschermende en geen 'bemoeizuchtige' functie, zoals mevr. mr. Margreet Willemze in Kerkinformatie (november 2003, p.7) onlangs nog eens duidelijk liet zien. Voor ons is bovenplaatselijke bemoeienis niets nieuws, voor de gereformeerden ligt het vaak gevoeliger.

Wij weten dat alle adviezen toch niet uitvlakken, dat uiteindelijk de gemeenten zelf beslissen, zo was het ook bij ons altijd al, de RAB kon en wilde niets afdwingen (al hadden we dat soms wel eens gewild).

Breder verband Als een lutherse gemeente zich op een of andere wijze verbonden heeft met een andere gemeente of opgegaan is in een nieuwe, gezamenlijke protestantse gemeente, hoe gaat dat dan? In dat geval moeten er lutheranen in de beroepingscommissie zitten en er goed bij betrokken zijn en blijven. Hoewel het niet voorgeschreven is, is het verstandig ook dan de RAB nieuwe stijl op de hoogte te houden. Het gaat er om een predikant te beroepen die in staat is om een dergelijke gemeente zo te leiden, dat de verschillende stromingen in die gemeente zich erin herkennen en naar elkaar toegroeien.

Welke predikanten? Het is van belang te weten, dat ons Seminarium blijft bestaan en predikanten blijft opleiden in samenwerking met de andere kerkelijke opleidingen zoals dat ook altijd al in Amsterdam en nu in Utrecht het geval was en is, zie ordinantie 13. Zoveel mogelijk worden ook andere studenten met de lutherse traditie bekend gemaakt. De predikanten leggen eerst hun examens af bij de opleidingsinstituten en worden dan via een colloquium, dat geregeld wordt door het generale college voor de toelating tot het ambt, beroepbaar. In dit college hebben ook lutheranen zitting.

Belangrijk is wel, te beseffen, dat de predikanten in de hele kerk inzetbaar zijn, bij welke 'door de kerk gestichte instelling' (Theologische Universiteit Kampen, het Theologisch Wetenschappelijk Instituut of het Evangelisch-Luthers Seminarium) zij ook hun kerkelijk of proponentsexamen gedaan hebben, al kan een gemeente zeker voorkeur uitspreken voor een predikant met een bepaalde opleiding of extra 'module' in haar of zijn opleiding.

Wel is er later nog een bepaling bij gekomen, die de student de mogelijkheid biedt te verklaren zich in het bijzonder verbonden te voelen met de gereformeerd-hervormde of met de lutherse traditie, maar daar moet deze student dan wel nadrukkelijk om verzoeken (ordinantie-13.19.4). Dit kan na-

uit, dan in de eerste versie. Daar kom ik nog op, nu eerst weer de basis, de romeinse oftewel *grondartikelen* op dit punt van de kerkorde.

Kerkorde over de synoden. In de Kerkorde is het artikel VI en zo staat het daar in VI.2: Deze (nl. in VI.2 genoemde) vergaderingen zijn:

- voor de gemeente de kerkenraad;
- voor de tot een classis behorende gemeenten de classicale vergadering;
- voor de evangelisch-lutherse gemeenten tezamen bovendien de evangelisch-lutherse synode;
- voor alle gemeenten tezamen en mitsdien voor de gehele kerk de generale synode.

Dat staat er dus al, zolang deze kerkordeartikelen aanvaard zijn, waarbij ik mij niet veel principiële tegenstand herinner. Men heeft begrip voor de positie van een minderheid die extra steun behoeft. Niettemin: andere minderheden kijken er wel met enige afgunst naar, (niet zo gek toch?) en die afgunst is ook wel gegroeid, maar het staat er nu **in** en kan er alleen **uit met instemming van de lutherse synode zelf** (zie artikel XVIII.3). Ook dit is dus weer een waarborg, bedoeld om de lutherse traditie in deze kerkvereniging recht te doen.

Generale synode. De *generale synode* is de koepel, waaronder al deze andere vergaderingen zich voegen. Deze synode bestaat uit twee afgevaardigden per classis, rond de 150 dus, plus 5 lutheranen die door de lutherse synode worden aangewezen. Inderdaad: een kleine minderheid, waarbij overigens gezegd moet worden, dat een classis ook lutheranen kan afvaardigen en ik denk, dat dat niet zo theoretisch is als men geneigd is te denken. Menigmaal hebben lutheranen leidende posities gehad in interkerkelijke verbanden, waarom dan niet in dit veel minder vrijblijvende verband? We zullen zien.

Lutherse synode. Die lutherse synode heeft twee hoofdtaken (zie ordinantie 4, artikel 23):

- het zorg dragen voor het bewaren en aan de *gehele* kerk dienstbaar maken van de lutherse traditie;
- het leiding geven aan het leven en werken van de evangelisch-lutherse gemeenten tezamen en het onderhouden van contact met de evangelisch-lutherse gemeenten en de evangelisch-lutherse leden van de kerk.

Dat laatste is dus een soort dakconstructie boven de in de kerk bestaande lutherse gemeenten, maar tegelijk ook een mogelijkheid om met andere lutheranen contact te houden.

5. Synode

Al verschillende keren is over de synodes gesproken; dit hoofdstuk is bedoeld om enig inzicht te verschaffen in de wijze waarop de kerk geleid gaat worden. Want daar gaat het om in dit hoofdstuk: om de vraag waar uiteindelijk de verantwoordelijkheid voor de leiding van de kerk berust. Niet bij functionarissen, hoe nodig ook, niet bij instanties als de Dienstenorganisatie, hoe nuttig ook, maar bij door de kerkleden via via of direct gekozen kerkelijke vergaderingen. Het is dus belangrijk na te gaan, hoe dit alles is opgezet.

Synoderapport 1999. Voor wij nader ingaan op dit dus ook voor ons zo belangrijke onderwerp wil ik juist in verband met dat thema nog eens wijzen op de *rapportage uit 1999*, gemaakt voor de lutherse mei-synode van dat jaar, naar aanleiding van alle reacties van kerkenraden op de ontwerp-ordinanties. Ik merk nl., dat dat rapport, hoewel toen breed gewaardeerd en door de synode aanvaard, helaas al weer wat in het vergeetboek is geraakt.

Begrijpelijk, maar wel jammer, want - om een voorbeeld te noemen - daardoor weten velen niet meer, dat toen al werd vastgesteld (p.3): *De discussie over de federatieve vorm is thans niet meer aan de orde*. Allicht, want de toen allang aanvaarde kerkorde (= grondartikelen) ging van een *vereniging* (reserveer het woord fusie maar voor het bedrijfsleven) uit en daar bouwden de ordinanties op voort. Tegelijk moet gezegd worden, dat de kerkorde juist wat ons betreft zeker *federatieve elementen* bevat en het stuk waar we het nu over hebben is daar een bewijs van.

Heel praktisch was de indeling die het rapport aanbracht in de vele opmerkingen van de kerkenraden, nl. in *a. kennisnemen; b. doorgeven; c. aanbevelen*, aan de werkgroep kerkorde dus. Het systeem bleek zo efficiënt, dat de hervormde adviescommissie het overnam! Het interessantste is het laatste deel van dat rapport onder de statige titel: *C. Majeure kwesties*. Daar waren heel wat van de belangrijkste opmerkingen en aanbevelingen in verwerkt. Niet minder dan anderhalve bladzij is daar aan de lutherse synode gewijd en ik verzeker u, dat dit gewerkt heeft. Dat uiteindelijke ordinantie-artikel ziet er heel anders

tuurlijk een rol spelen bij het beroepingswerk. Wij waren er aanvankelijk niet zo blij mee, je krijgt dan toch weer het gevaar van eenzijdige 'richtingen'; je kunt je toch ook verbonden voelen met een bepaalde traditie zonder dat zo nadrukkelijk te verklaren en met een openheid voor vragen en kernpunten uit een andere traditie?

Verkiezing predikanten Interessant is, dat men nu voor de hele kerk in ordinantie-3.3 en 4 ons systeem gekozen heeft: kandidaatstelling door de kerkenraad, verkiezing door de gemeente. De afwijking daarvan in ordinantie-3.4.7 is een uitzondering op deze regel, onder meer als mogelijkheid om in een grote gemeente een minderheid recht te kunnen doen.

De bevestiging (is: ordinatie) van een kandidaat geschiedt onder handoplegging, maar dat alleen de eerste keer, niet bij de intrede in een volgende gemeente. Wie die bevestiging doet is niet vastgelegd en kan dus vrijelijk worden geregeld.

Verkiezing van ouderlingen en diakenen De regelingen daarover verschillen nauwelijks van wat wij gewend zijn. Een vraag was steeds weer in de Werkgroep Kerkorde: moet iemand om voor zo'n ambt in aanmerking te komen belijdend (bevestigd) lidmaat zijn? Overal vindt men tegenwoordig meelevende doopliden. De oplossing is niet de mooiste, maar wel te hanteren: van wie zich voor een dergelijk ambt beschikbaar stelt, mag men toch aannemen, dat hij of zij geen bezwaar kan hebben zich ook als belijdend lidmaat aan de kerk te verbinden. Daarom wordt, voorafgaande aan de bevestiging in het ambt - al of niet onder handoplegging - de vraag gesteld naar iemands bereidheid het belijden van de gemeente van Christus te delen (ordinantie-9.5.4).

Ordinantie 3 is al met al een uitvoerige ordinantie, waarin allerlei geregeld moet worden voor en over predikanten in het gemeentewerk, in algemene functies of met een bijzondere opdracht en voor anderen die in de gemeente werkzaam zijn. Dat hoeft nu niet allemaal aan de orde te komen, het zijn ook allemaal geen principiële zaken, dan die in de lutherse kerkorde (predikanten met bijzondere opdracht, etc.) geregeld moesten worden. Het gaat er hier alleen om een paar hoofdlijnen te schetsen van wat ons te wachten staat in de nieuwe situatie.

4. Eredienst

Wie de triosynodes over deze thematiek heeft meegemaakt weet, hoe intens hierover is gesproken en hoe zorgvuldig over deze dingen besloten is. Tenslotte is deze gehele paragraaf door alle synodes aanvaard. Hoe verschillend er soms ook gedacht wordt, het bewijst weer eens, hoe belangrijk de eredienst door iedereen geacht wordt en ook dat het mogelijk is hierin tot een verregaande consensus te komen.

Een bijzonder thema voor ons lutheranen, wij hebben het de andere leden van de Werkgroep Kerkorde dan ook vaak lastig gemaakt. Hoewel: we moeten niet de fout maken te denken, dat wij daar alleen zo speciaal in zijn. De belangstelling en openheid voor liturgie is gelukkig wijdverbreid en vond veel gehoor en steun in de Werkgroep kerkorde.

We kijken eerst weer naar de 'romeinse', dus de grondartikelen, nu artikel VII: *Geroepen door haar Heer komt de gemeente samen tot de lezing van de Heilige Schrift en de prediking van het Evangelie, de bediening en viering van de doop en het avondmaal, de dienst van lofzang en gebed en de dienst van barmhartigheid en gerechtigheid.*

Al zijn het taalkundig nooit de mooiste zinnen, dit is wel zo'n zin waar alles in staat en in zo'n grondartikel moet dat natuurlijk ook. Hierom gaat het als wij vieren, en dat doen we niet uit onszelf, omdat wij er zo'n behoefte aan hebben, maar omdat de Heer ons bijeen roept!

Daar heb je dan meteen het geheim van de eredienst: het is een gewaagde onderneming, maar het kán blijbaar, anders riep Hij er niet toe op! Het is wel een geheim wat we daar beleven, hoe gewoon het er ook uitziet. En dus heb je het nooit echt in de hand, hoe goed wij er ons ook op voorbereiden. We mogen hopen, dat de Geest ons daarbij zal leiden, maar dat ontslaat ons niet van hard en zorgvuldig werken, studierend aan je bureau en op je orgelbank en met de poetsdoek voor eenvoudig én voor kostbaar gerei.

Na die eerste zin worden in artikel VII verschillende vormen van samenkomsten opgesomd: boete-, dank- en gebedsdiensten, leerdiensten, trouwdiensten

wij niet enig respect kunnen opbrengen voor een andere traditie binnen dat grote geheel, een traditie die het Avondmaal, zij het op een andere manier, toch juist ook met heel veel eerbied tegemoet treedt?

Boetedienst. Ordinantie-7.4 is in dat opzicht ook interessant. Een lutheraan die in de zeventiende eeuw naar het Avondmaal wilde moest zaterdag naar de voorbereidings- en boetedienst, kreeg dan een loodje mee dat je moest afgeven bij de viering op zondag. Dat is bij ons verdwenen, maar wel volgehouden in een behoudend deel van de Hervormde kerk en elders, in de kerkorde wordt het alleen nog als mogelijkheid opgenomen en wat ooit plechtig *censura morum* heette wordt nu betiteld als een (mogelijke!) *samenkomst ter bezinning en verzoening*. Ik weet niet of Luther dáár nu zoveel tegen gehad zou hebben. Overigens: al deze dingen kunnen in een klassieke avondmaalsliturgie inhoudelijk ook aanwezig zijn zonder aan het karakter van *eucharistie* afbreuk te doen.

Avondmaalsbediening thuis. Tenslotte iets heel belangrijks: het Avondmaal *bij zieken* of anderen die niet naar de kerk kunnen! Het heeft bij ons een lange traditie (het is trouwens bekend dat Calvijn er ook vóór was), denk maar aan de vele prachtige kleine avondmaalsstellen die ervoor vervaardigd werden. Het staat hier ook duidelijk in ordinantie-7.3.3 en 4.

Conclusie: Het is dus al met al terecht, dat in het *synoderapport* n.a.v. de commentaren van de kerkenraden uit 1999 over deze hele ordinantie gesteld werd: *De betreffende bepaling laat voor ons, Lutheranen, alle ruimte voor de bestaande Lutherse avondmaalspraktijk.*

grote mensen in eerbied zo'n geheim beleven meer 'geloofsonderricht', dan welke uitleg ook.

Toelating. Mogen kinderen *overal* mee? Artikel IX.3 zegt: de kerkenraad moet een besluit nemen, in overleg met de gemeente, over het beleid ten aanzien van de doop en heeft daarbij het recht en de mogelijkheid doopleden, inclusief kinderen, toe te laten tot de Maaltijd van de Heer. Dat is al in heel veel gemeenten van de drie kerken gebeurd (bij ons in de zeventiger jaren, bevorderd door het boek daarover van ds.Pel). Overigens is dit wel een zaak om bij een samengaan van gemeenten van tevoren goed te bespreken.

Ik kan mij voorstellen, dat men bij het lezen van deze ordinantie over nogal wat regels struikelt. Moet die toelating wel zo precies geregeld worden? Doet dit geen afbreuk aan de openheid? Gewoon goed lezen laat van die bezwaren niet zoveel over. Er is ruimte voor leden en doopleden (tenzij een gemeente daar nog niet aan toe is), voor gasten, voor leden van andere kerken. Toch hebben we om duidelijk te maken dat het echt niet ónze toelating is waar het hier om gaat in artikel 1 van ordinantie 7 nog eens met nadruk gesproken over de *maaltijd van de Heer*. Hoe groot onze verantwoordelijkheid voor dit geheim, dit mysterie, ook is, het is tenslotte ZIJN geschenk. Het is Zijn maaltijd met ons, waarin Hij ons deel geeft aan Zijn leven en niet onze maaltijd met Hem als gast. Wie durft dan een te hoge drempel te leggen tussen Hem en de mensen?

Opzicht. En toch zijn we tegelijk in zekere zin ook verantwoordelijk voor elkaar. Het artikel over het opzicht ordinantie 10 probeert dat in artikel 10.9.6b vorm te geven. Een bepaling waar men vaak iets anders in leest dan er staat: men denkt dat men iemand van het Avondmaal kan weren. Maar dat staat er niet. Wel, dat je iemand *pastoraal* kunt en soms moet waarschuwen, maar dat is wat anders en alleen gerechtigd bij flagrante schending van het geheim van het Woord dat ons roept. En ook dan: het blijft pastoraat en van het vroegere 'afhouden' (in feite = 'excommunicatie') is geen sprake meer, laat staan, dat een kerkenraad daartoe zou kunnen besluiten.

Toegegeven: wij houden vanuit onze traditie dat opzicht, de 'tucht' (term uit onze kerkorde, zie ordening i) liever wat uit de buurt van het Avondmaal in de hoop dat juist deze Ontmoeting iemand op het goede spoor zet en houdt. Maar ook in onze traditie ging het niet altijd zó open toe, als wij nu al heel lang gewend zijn evenals trouwens in verreweg het grootste deel van de andere twee kerken. En dat is waar wij mee te maken krijgen. Trouwens, waarom zouden

en diensten van rouwdragen en gedenken. Over boetediensten schrijf ik aan het slot van dit stuk. Dank- en gebedsdiensten komen nog veel voor in agrarische streken naast de oogstdiensten zoals wij die kennen. Ook worden hier dagelijkse *getijdendiensten* meteen al genoemd. Ordinantie-5.7 benoemt ze als morgengebed, middaggebed en avondgebed. Dus de *metten en de vespers*, zoals die bij ons, maar ook elders bekend zijn geworden, vooral na de invoering van onze liturgie in 1955. Ik weet nog dat ik toen dacht: dat zal wel niet gauw praktisch worden. Fout: spoedig daarna werden ze in jeugdbijeenkomsten ontdekt, als aflossing van de avondsluitingen waar je een dominee voor nodig had. Zelfs het *middaggebed*, waar we toen nog geen orde voor hadden, staat er nu bij. Zie ook het *Dienstboek, een Proeve*, p.965v.

In ordinantie 5 wordt dit alles ook verder nog wat uitvoeriger uitgewerkt. Een van de belangrijkste punten was daar de vraag, wie nu tenslotte verantwoordelijk was voor de orde van de eredienst. Toch zeker de deskundigen, de voorgangers en kerkmusici? Dat bleek niet zo eenvoudig, ze moeten overleggen met elkaar én met de kerkenraad.

Na heel wat discussie (u kent dat wel: wordt het *in overleg of na overleg?*, ik heb pas door dit werk het belang van die onderscheiding goed leren kennen) werd vastgesteld: De kerkenraad is uiteindelijk verantwoordelijk voor de orde van de eredienst, maar dan wel *met inachtneming van de bijzondere verantwoordelijkheid van de predikant voor de bediening van Woord en sacramenten en van de kerkmusicus voor de kerkmuziek*. Daar konden we wel mee leven. De kerkenraad moet luisteren naar de adviezen van hen die dit werk uiteindelijk vooral moeten doen (ook de kerkmusicus, dat sprak eerst nog niet direct vanzelf) en dezen hebben dan vervolgens een breed mandaat van hen die de gemeente vertegenwoordigen.

Trouwdiensten. In artikel 3 en 4 van ordinantie 5 wordt van de trouwdiensten gezegd, dat dat de huwelijksinzegening betreft, maar ook de mogelijkheid insluit van een zegen voor andere levensverbintenissen, als de kerkenraad daartoe besluit. Wij hebben ons hier voor ingezet, maar het is verheugend dat tot deze mogelijkheid door alle drie synoden is besloten.

Voorgaan. Daarna komt in artikel 5.2 de regeling *wie kan en mag voorgaan in welke dienst*. Deze regeling is vrijwel conform onze huidige kerkorde. Toch is het goed om in een kerkenraad dat stuk even in te zien, dan weet je in elk geval wat de bedoeling is en wat niet! Artikel 5, lid 4 geeft een regeling voor *noodgevallen*: dan mag een ambtsdrager of gemeentelid de dienst leiden. Voor

de *kerkmusici* is er een z.g. Generale Regeling, waar ook de lutheranen aan meegewerkt hebben, aan te vragen bij het LDC of een RDC. Dat is geen kwestie van overregulering, maar van een ernstig nemen van dit voor de gemeente en de eredienst zo belangrijke werk. Deze regeling is in principe gelijk aan wat wij in onze kerkorde hebben ten aanzien van opleiding en indeling van gemeenten (Ordering T), waar men bijvoorbeeld rekening houdt met het al of niet aanwezig zijn van een monumentaal orgel of een cantorijpraktijk die hoge eisen stelt.

De Doop. In de grondartikelen wordt gesteld, dat de doop in het midden van de gemeente bediend behoort te worden, zie artikel VIII. Natuurlijk zijn er uitzonderingen, zie ordinantie-6.3.3, over de doop buiten de kerkdienst bij bijzondere omstandigheden.

Van lutherse zijde is daar altijd veel nadruk op gelegd, meestal met gebruik van het begrip *nooddoop*. Dat is inderdaad een oude traditie, maar we moeten met dat woord toch een beetje uitkijken. Het zou kunnen inhouden, dat een kind gedoopt móet zijn om aanvaardbaar te zijn voor God. Dat kan natuurlijk niet. Niettemin: waarom zou je een kind in levensgevaar datgene onthouden wat je ook andere kinderen gunt? Ik hoorde een Indiër een keer zeggen: God hoeft zich er niet aan te houden, maar wij wel en dat is mij altijd bij gebleven. Overigens: ook een doop in het ziekenhuis, al gebeurt die niet in een kerkdienst, het is toch een gebeuren binnen de gemeente!

Voor wie of door wie. Deze grondartikelen zijn al jaren geleden vastgesteld en ik herinner mij nog, hoe wij een regel wilden opnemen, waarin de mogelijkheid van kinder(zuigelingen)-doop en 'groteren-doop' beide naast elkaar stonden. De vondst was: *de doop wordt bediend aan hen voor wie of door wie de doop begeerd wordt* (artikel VIII.2). Er is nog even over gediscussieerd of dat 'door' wie voorop moest, maar dat haalde het niet. Ik ben met deze zin nog steeds erg gelukkig. Het houdt alles open: ook een groter kind dat de doop begeert, staat erin!

Doopvragen, doopgetuigen. In ordinantie-6.2 is heel wat geregeld over de doopvragen met wat meer nadruk dan wij gewend zijn. Brede ervaring toonde aan, dat dat nodig was, bijvoorbeeld om ruimte te maken voor pleegouders, maar ook voor doopgetuigen die nu weer duidelijk genoemd worden in deze kerkorde en waar door buitenlandse lutherse ouders zo vaak naar gevraagd wordt. In datzelfde artikel wordt het doopgesprek genoemd, zodat alle betrok-

kenen goed voorbereid naar het doopvont komen en zich ook bezinnen op het vervolg van dit begin.

De orde van de dienst. In ordinantie-6.3.2 (trouwens ook al in artikel VIII.1) wordt gesteld, dat een predikant gebruik moet maken van een van de orden uit het dienstboek van de kerk. Op dat laatste is nog wel eens gemopperd. Word je daardoor niet erg gebonden in de vorm van dat vieren? Wie ons Dienstboek en het nieuwe Dienstboek kent weet wel beter: er is variatie genoeg mogelijk. Daar gaat het ook niet om, maar er moet gewaakt worden tegen allerlei eigen-maak-formules die het geheim van deze vieringen niet respecteren. Bij de doop kan dat zelfs maken dat een andere kerk deze niet erkent. Wie van ons kan daar dus tegen zijn?

Het Heilig Avondmaal. Artikel IX ('romeins', dus het grondartikel) van de kerkorde begint heel nuchter en stelt dat het Avondmaal door de gemeente gevierd en door een predikant bediend wordt volgens (ook hier dus en om dezelfde reden!) een van de orden uit het dienstboek van de kerk.

Nodiging. Het belangrijkste staat in artikel 2 van dat grondartikel IX: *Tot de maaltijd van de Heer zijn genodigd zij die Jezus Christus belijden en instemmen met de lofprijzing en door geloofsonderricht tot dit geheimenis zijn toegeleid*. Een grote zin met een paar heel belangrijke woorden erin.

Allereerst dat **zijn** genodigd, dus niet: *worden* genodigd. Wij *zijn* genodigd door de Heer tot zijn maaltijd, door niemand anders, dat staat vast. Elk nodigend mensenwoord in de dienst staat in dat teken.

Die zin over de lofprijzing is prachtig en laat zien, dat het ook in deze viering om lofzegging en dankzegging gaat, letterlijk = *eucharistie!*

Geloofsonderricht. Het woord *geloofsonderricht* in artikel IX.2 heeft nog wel eens het misverstand doen ontstaan, dat je catechisatie gehad moest hebben of zelfs belijdenis moest hebben gedaan. Maar geloofsonderricht kan toch veel eerder beginnen? Het is juist van belang een kind dat meegaat iets te zeggen over wat het gaat beleven!

Dat is niet eenvoudig, maar vaak ervaar je dat het kind in alle eenvoud met meer vertrouwen deze Godsgave ontvangt, dan wij groteren met al ons denken. Er is al veel en er ontstaat nog meer materiaal, zelfs voor de kleinsten, dat je bij de begeleiding van kinderen (en jezelf!) daarin kan helpen. Maar het belangrijkste is ons gezamenlijk voorbeeld: voor een kind is samen met de